

РОЛЬ УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКІЙ ВІЙНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

У статті розглядається участь України у реформуванні грузинської армії. Аналізується вплив військово-технічного співробітництва між Україною та Грузією на боєздатність вітчизняних Збройних Сил та вплив базування Чорноморського Флоту Російської Федерації на території України на безпеку нашої держави.

Ключові слова: російсько-грузинська війна, грузино-осетинський конфлікт, Чорноморський Флот.

Близько опівночі 7 серпня 2008 р. довготривалий конфлікт низької інтенсивності між Грузією та самопроголошеною Республікою Південна Осетія перетворився на масштабні бойові дії з використанням важкого озброєння та чисельних військових контингентів. Через кілька годин грузино-осетинський конфлікт трансформувався в російсько-грузинську війну, яка змінила розстановку сил на Південному Кавказі та вплинула на світову політику. У підготовчій та активній фазах цієї війни Україна брала опосередковану участь. Масштаби та наслідки цієї участі потребують відповідного аналізу.

Мета статті – встановити масштаби участі України у реформуванні грузинської армії та наслідки такої участі для воєнної політики нашої держави. А також дослідити базування Чорноморського Флоту Російської Федерації на території України, як фактор, що призводить до опосередкованої участі України у бойових діях та несе в собі загрозу її безпеці.

Слід зазначити, що дослідження воєнного аспекту грузино-осетинського конфлікту, а тим більше участь нашої держави у ньому, до серпневої війни не знайшло відповідного відображення у науковій літературі. Після закінчення бойових дій інтерес до конфлікту значно збільшився, наслідком цього стали роботи З. Алборова, М. Барабанова, С. Воронова, І. Джадана, В. Кашина, І. Смірновой, А. Циганка та інших.

Окремі аспекти цієї теми були досліджені автором статті у своїх довоєнних роботах: „Роль військових потенціалів у грузино-осетинському конфлікті”, „Зародження та розвиток осетинських недержавних збройних формувань, їх трансформація у державні збройні структури”, „Военное строительство в Грузии”, „Кадры для Тотальной обороны”, „Force Development and the Armed Forces of Georgia under Saakashvili”.

Досягнення першої мети роботи вимагає аналізу внеску України в реформування збройних сил Грузії у порівнянні з іншими країнами, що теж брали участь у цьому тим чи іншим чином. Ми виділяємо три напрямки для порівняння: фінансова і матеріальна допомога Грузії у реформуванні збройних сил; допомога у навчанні військовослужбовців грузинської армії; продаж або безкоштовні поставки Грузії озброєнні, військової техніки, військових засобів та матеріалів.

Серед країн, що витрачали кошти на реформування грузинської армії у першу чергу слід виділити Сполучені Штати Америки, які витратили більш ніж 150 млн. доларів тільки на три програми Georgia Train & Equip Program (GTEP) та Georgia Sustainment & Stability Operations Program (перша та друга фази – GSSOP-I и GSSOP-II), крім того виділялась допомога по меншим програмам. Значною була матеріальна допомога Франції (створення школи гірської підготовки в Сачхере та навчання грузинських інструкторів), Німеччини (допомога у створенні школи молодших командирів, поставки військових автомобілів), Туреччини (модернізація головної авіабази Марнеулі, поставки автотехніки, засобів зв'язку) [1. с. 36, 40–41; 2. с. 2–3].

У зв'язку з тим, що невідомі деталі контрактів на постачання Україною зброї в Грузію, а також умов навчання грузинських військових в Україні важко встановити, що саме Грузія отримала за ринковою ціною, а що безкоштовно або зі знижками. Докладніше військові поставки будуть розглянуті далі. Можна лише сказати, що у порівнянні зі Сполученими Штатами пряма українська фінансова допомога Грузії якщо й була то значно менше американської.

Участь України у підготовці грузинських військових переважно обмежується підготовкою військовослужбовців ВПС та ППО (наприклад, у 2007-2008 рр. у Харківському університеті повітряних сил проходили навчання 150 грузинських військових у тому числі 30 льотчиків) [3. р. 4], а також окремих офіцерів у вітчизняних військових навчальних закладах. Слід врахувати, що роль нашої держави у цьому процесі значно поступається ролі країн членів НАТО (у першу чергу США). Так, протягом реалізації американських програм GTEP, GSSOP-I та GSSOP-II пройшли підготовку більш ніж 8 тис. грузинських військових [1. с. 36, 40–41; 2. с. 2–3]. Набагато більш значною ніж українська є й допомога НАТО у підготовці офіцерських кадрів грузинської армії як на території Грузії, так і в військових навчальних закладах за її межами. Крім того, слід врахувати значну допомогу з боку США та Франції у вдосконаленні грузинської навчальної бази [4].

Таким чином, роль України в підготовці грузинської армії у порівнянні з участю країн НАТО не така вже й значна, але в окремих сферах таких як ВПС та ППО допомога нашої держави була визначальною, що пояснюється, по-перше, озброєнням відповідних структур грузинської армії переважно радянською та українською технікою, а по-друге, наявністю в Харкові військового навчального закладу світового рівня.

Якщо участь нашої держави у фінансуванні та підготовці грузинських збройних сил була відносно обмеженою, то у поставках до Грузії озброєння та військової техніки Україна відігравала одну з провідних ролей за обсягом та номенклатурою поставок. Слід зазначити, що завдяки реєстру ООН, до якого держави подають інформацію про експорт та імпорт основних видів озброєння можна провести кількісний аналіз участі України в озброєнні грузинської армії (не враховуючи деяких даних за 2008 р., що ще не оприлюднені) [5].

На підставі цього аналізу можна зробити висновок, що Україна була для Грузії одним з основних постачальників відносно сучасних танків Т-72 (90 одиниць, або 56 відсотків від загального обсягу імпорту цих танків Грузією); бойових машин піхоти (67 одиниць, 100 %), бронетранспортерів (30 одиниць, 23 %); самохідних артилерійських систем (17, у тому числі важкі САУ „Піон”, 41 %); зенітно-ракетних комплексів (2 малої дальності, один з яких до початку війни не в повному обсязі – 100 %, 3 ближньої дії – 75 %), бойових вертольотів (7, 88%), навчальних літаків (8, 100%), ракетних катерів (1, 50%). Україна також була головним постачальником стрілецької зброї до Грузії, а також прийняла участь у модернізації радіолокаційних станцій Грузії та поставках нових РЛС.

Серед інших головних експортерів озброєння в Грузію можна назвати Чехію (44% танків, 59% САУ, 50% реактивних систем залпового вогню – РСЗВ, 100 % штурмовиків), Ізраїль (50 % РСЗВ, 100 % безпілотних літаків, 25% ЗРК ближньої дії стрілецька зброя, допомога в модернізації грузинських штурмовиків), Болгарію (стрілецька зброя), Боснію та Герцеговіну (міномети), Грецію (міномети, ракетний катер), Польщу (переносні зенітно-ракетні комплекси), Туреччину (бронетранспортери, військові авто), США (стрілецька зброя, засоби зв'язку, військові авто).

Таким чином, можна стверджувати, що Україна разом з іншими державами приймала активну участь у переозброєнні грузинської армії, не порушуючи при цьому міжнародного законодавства. Тим не менш, імпорт озброєння з України став одним з елементів якісної та кількісної трансформації грузинської армії при М. Саакашвілі, що дозволило Грузії почати військові дії з певними шансами на успіх. З іншого боку, наша держава продавала радянське озброєння, яке Грузія була здатна купити і в інших країнах

колишнього Варшавського договору (крім зенітно-ракетних комплексів, але й у цій сфері Грузія перед війною почала орієнтуватися на закупівлю сучасних ЗРК в Ізраїлі та ПЗРК в Польщі).

З'ясувавши масштаби участі України в реформуванні грузинської армії, треба проаналізувати наслідки такою участі для нашої держави. Серед них можна виділити вплив постачання зброї до Грузії на боєздатність Збройних Сил України та зовнішньополітичні наслідки співпраці України та Грузії у військовій сфері.

Говорячи про вплив постачання зброї до Грузії на боєздатність вітчизняної армії слід враховувати наступні фактори. Переважна частина цієї зброї була вироблена за часів Радянського Союзу тому застаріла морально та фізично, тобто не відповідає сучасним вимогам та має низький рівень боєготовності у зв'язку зі зносом. При цьому російсько-грузинська війна яскраво продемонструвала ці проблеми, коли російські колони втратили значну свого складу частини протягом маршу до Цхінвалі у наслідок виходу з ладу військової техніки [6]. Моральне та фізичне старіння озброєння вітчизняної армії вимагає її модернізації або заміни, але брак коштів у Міністерства Оборони перешкоджає цьому.

Слід зазначити, що в арсеналах вітчизняної армії знаходиться більше зброї та військової техніки, ніж потребують ЗСУ, при цьому її вартість і так не велика (моральне та фізичне старіння, конкуренція з боку країн Східної Європи, що теж розпродають свою зброю радянських часів) і з часом зменшується, крім того витрачаються державні кошти на зберігання даної зброї. Тому можна стверджувати, що продаж надлишкової зброї не впливає на боєздатність ЗСУ, більш того його ремонт та модернізація для іноземних замовників дозволяє підприємствам Міноборони отримати певні кошти для свого функціонування.

Серед проданих до Грузії зразків озброєння виділяється зенітно-ракетний комплекс „Бук-М1”, тому що на відміну від танків, артилерійських систем або легкої бронетехніки радянського виробництва східноєвропейські країни його не мають та не продають. Більш того, в Україні на даному етапі нічим його замінити. З іншого боку, технічний стан цих комплексів не дозволяє їх експлуатувати тривалий час без дорогої модернізації з залученням Російської Федерації. Брак вільних коштів та непрості стосунки з Росією заважають модернізації українських „Буків”, тому було б розумним продати їх іноземним країнам, а на отримані кошти розробити вітчизняний ЗРК.

Крім продажу радянської зброї військово-технічне співробітництво з Грузією дозволило підприємствам вітчизняного ВПК реалізувати в цій республіці свою продукцію, як то радіолокаційні станції 36Д6-М, станції радіоелектронної розвідки „Кольчуга”, танкові керовані ракети „Комбат”, бойові модулі для легкої бронетехніки „Шквал”, автомобілі КРАЗ, що сприяло виживанню цих підприємств [2, с. 21–26; 7, р. 17–18].

Одним з важливих факторів російсько-грузинської війни щодо вітчизняної політики стала участь Чорноморського Флоту (ЧФ) Російської Федерації, що базується переважно на території України, у бойових діях [8, р. 10; 9, с. 106]. Подібними діями ставиться під загрозу безпека території України у разі відповідних дій супротивників Росії.

Крім фактичної небезпеки такий стан речей несе в собі й юридичну невизначеність, тому що домовленості між Україною та Росією щодо базування ЧФ в Криму не встановили права та обов'язки сторін у випадку участі однієї з них у війні. Згідно з положеннями міжнародного права Україна повинна інтернувати російські війська на її території до закінчення бойових дій. Але здійснити це фізично важко, як у зв'язку з відсутністю у нашої держави достатніх сил для інтернування Чорноморського Флоту, так і з урахуванням проросійських симпатій населення Криму і особливо Севастополю – головної бази ЧФ на нашій території. Крім того, в сучасному світі сторони конфлікту рідко оголошують війну. Так російсько-грузинська війна офіційною Москвою називається „Операція по примусу до миру”, Грузія зі своєї сторони також не оголосила Росії війну. Тому з одного боку підстав для інтернування Чорноморського Флоту не було, а з іншого війна фактично велась і територія України знаходилася під загрозою відповідних дій з

боку Грузії. І якщо слабка Грузія, що має з Україною добрі стосунки не мала ні можливості, ні бажання для таких дій, то у разі потенційного конфлікту між Росією та Туреччиною ймовірність ударів по російських військових об'єктах на території України далеко не нульова. Тому базування Чорноморського Флоту на території України, яке скоріш за все буде продовжуватися принаймні до 2017 року повинне враховуватися у вітчизняній військовій політиці.

Таким чином можна зробити наступні висновки:

Завдяки придбанню зброї в Україні Грузія при М. Саакашвілі значно збільшила могутність своєї армії порівняно з часом правління Е. Шеварднадзе, що дозволило її керівництву розраховувати на успіх силового розв'язання грузино-осетинського конфлікту при обмеженій участі у ньому російської армії. Разом з цим не можна вважати Україну визначальним джерелом постачання зброї до Грузії з двох причин: значним обсягам придбаної Грузією зброї в Чехії, Ізраїлі, Туреччині, Болгарії та значною пропозицією радянської зброї на світових ринках, що у разі відмови України від поставок до Грузії призвело б до її придбання в інших країнах Східної Європи (крім зенітно-ракетних комплексів). Продаж старого радянського озброєння Україною майже не впливав на військову могутність нашої держави, як у наслідок перевищення запасів цієї зброї над потребами Збройних Сил України, так і у зв'язку з моральним та фізичним старінням цієї зброї. Падіння боєздатності ЗСУ відбувається не за рахунок продажу радянської зброї до інших країн, а у наслідок відсутності прийнятних темпів її модернізації або заміни на сучасні зразки.

Участь України у підготовці грузинських військових переважно обмежувалася навчанням використовувати та обслуговувати продану Україною зброю. Порівняно з масштабами допомоги по підготовці грузинських військових з боку інших країн (у першу чергу США) участь України у цьому процесі достатньо обмежена.

В цілому, роль України у формуванні умов для ескалації грузино-осетинського конфлікту та трансформації його у російсько-грузинську війну хоч і не мала, але й не визначальна. Разом з тим, трансформація конфлікту в російсько-грузинський та його ескалація вимагає від України проводити більш виважену та обережну політику військово-технічного співробітництва з Грузією у зв'язку з можливістю загострення російсько-українських відносин.

Щодо Чорноморського Флоту Російської Федерації то його базування на території України несе в собі небезпеку у разі війни між Росією та іншою, більш потужною ніж Грузія, державою, як, наприклад, Туреччина. У разі такої війни російські військові об'єкти на території України можуть стати цілями для збройних сил іншої держави чим наша держава може бути втягнута у конфлікт. Така небезпека притаманна не лише у зв'язку з російськими військовими базами, а й з військовими базами інших держав, що можуть бути розміщені на території України. Але специфіка базування російського Чорноморського Флоту на території України не передбачає якихось гарантій захисту України з боку Росії.

Війна яскраво продемонструвала проблеми з оснащенням збройних сил пострадянських країн, технічні засоби яких перестають відповідати сучасним потребам, що повинно враховуватися Україною, якщо вона не хоче в недалекому майбутньому втратити окремі важливі сегменти військової організації. Важливість же Збройних Сил України й підкреслила серпнева війна на Кавказі – війна між державами, що є знаковим для території колишнього СРСР, де конфлікти в останні два десятиліття носили переважно внутрішній характер. Тому війну між Росією та Грузією можна розглядати як фазовий перехід на якісно новий рівень, що несе в собі не аби яку загрозу для України особливо у зв'язку з можливим загостренням міждержавних відносин на тлі світової економічної кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Целуйко В.А. Военное строительство в Грузии / В.А.Целуйко // Экспорт вооружений. – 2008. – № 3. – С. 36–46.
2. Воронов С. Осетия в огне (август 2008 года) / Воронов С. // Фронтальная иллюстрация. – 2008. – № 6. – С. 2–64.
3. Londaridze Sh. Georgian Pilots Trained in Ukraine / Sh.Londaridze // Defence Today. – 2008. – № 11..
4. Офіційний сайт Міністерства оборони Грузії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mod.gov.ge/?l=E&m=5&sm=12>. – Назва з титул. екрану.
5. Офіційні дані реєстру ООН [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://disarmament.un.org/UN_REGISTER.nsf. – Назва з титул. екрану.
6. Шаманов В. Необходимость реформ подтвердила война [Электронный ресурс]/ В.Шаманов // Красная звезда. – 2009. – Режим доступа: http://www.redstar.ru/2009/02/11_02/2_04.html. – Назва з титул. екрану.
7. Tseluyko V. Force Development and the Armed Forces of Georgia under Saakashvili / V. Tseluyko // Moscow Defense Brief. – 2008. – № 3. – P. 13–19.
8. Barabanov M. The August War between Russia and Georgia / M.Barabanov // Moscow Defense Brief. – 2008. – № 3. – P. 9–12.
9. Джадан И. Пятидневная война. Россия принуждает к миру / И.Джадан. – М.: Издательство „Европа”, 2008. – 184 с.

Целуйко В.А.

РОЛЬ УКРАИНЫ В РОССИЙСКО-ГРУЗИНСКОЙ ВОЙНЕ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ПОЛИТИКУ УКРАИНЫ В ВОЕННОЙ СФЕРЕ

В статье рассматривается участие Украины в реформировании грузинской армии. Анализируется влияние военно-технического сотрудничества между Украиной и Грузией на боеспособность отечественных Вооруженных Сил и влияние базирования Черноморского Флота Российской Федерации на территории Украины на безопасность нашего государства.

Ключевые слова: российско-грузинская война, грузино-осетинский конфликт, Черноморский Флот.

Tseluyko V.

THE ROLE OF UKRAINE IN THE GEORGIA-RUSSIA WAR AND IT INFLUENCE ON UKRAINIAN POLITIC IN MILITARY SPHERE

The Ukrainian role in reformation of the Georgian army is discussed. The influence of military-technical cooperation between the Ukraine and Georgia on combat capabilities of Ukrainian Army and influence of the Russian Black Sea Fleet in Sevastopol on safety of our state is analyzed.

Key words: Georgia-Russia war, Georgian-Ossetian conflict, Black Sea Fleet.